

GERMANIA SI PACTUL DE LA LOCARNO

Anca Însurățelul

Războiul mondial din 1914-1918 a lăsat Europa în pragul haosului. Vinovata principală de inestimabilele pierderi umane, pagube financiare și culturale, a fost considerată Germania. Expansionismul german, nevoit să-și recunoască înfrângerea prin încheierea armistițiului cu Alianții în noiembrie 1918 a fost aspru pedepsit de către aceștia pentru îndrăzneala de a fi încercat să-și impună dominația asupra lumii. Tratatul de la Versailles din 28 iunie 1919, subliniindu-i vina de a fi principala vinovată de declanșarea războiului, va reduce Germania la poziția de țară învinsă, executantă a hotărârilor marilor puteri învingătoare. Cu toate acestea, în mai puțin de 7 ani, Germania va reuși să-și depășească condiția impusă de Tratat, revenind cu drepturi egale în rândul marilor puteri.

Tema, supusă dezbaterii în această lucrare are în vedere tocmai acest aspect din istoria Germaniei în perioada interbelică și anume schimbarea statutului de țară învinsă și responsabilă de declanșarea conflagrației mondiale, în cel de mare putere, artizană a pacificării Europei.

Importanța acestui demers științific rezidă și în necesitatea clarificării acelor aspecte care au determinat Germania, prin ministrul de externe, Gustav Stresemann, să înlocuiască politica de rezistență a predecesorilor săi față de Tratatul de la Versailles, cu o atitudine conciliantă.

Acordurile de la Locarno reprezintă o etapă foarte importantă din istoria Germaniei din perioada dintre cele două războaie mondiale. Semnarea lor a însemnat în primul rând, abolirea liniei de demarcație dintre Germania învinsă și marile puteri învingătoare, stabilită prin Tratatul de la Versailles.

Ele au fost un important succes al diplomației lui Gustav Stresemann în calitate de ministru de externe al Republicii de la Weimar (1923-1929). În calitate de cancelar în timpul crizei Ruhrului din 1923, el a înțeles că Germania învinsă, cu o economie distrusă nu putea să revizuiască Tratatul versaillez care, prin prevederile lui aruncase țara în haos, izolând-o în relațiile internaționale. Numai după ce s-ar fi bucurat de drepturi egale cu puterile occidentale, ar fi putut realiza acest deziderat. Așa se face că deși semnarea tratatelor de la Locarno din 16 octombrie 1925 a făcut din Stresemann un artizan al pacificării păcii Europei, el a rămas, în realitate același partizan înfocat al Germaniei imperialiste.

Succesul ministrului de externe german a fost posibil datorită ralierei marilor puteri la politica conciliantă inițiată de el. Acestea au acționat prin prisma intereselor proprii.

Franța trăia cu spaima ca o revanșa germană era posibilă într-un viitor apropiat. Politica sa de forță, inițiată la început și evidențiată de plata reparațiilor a fost înlocuită cu cea de concesiuni față de Germania. Încă de la Conferința de Pace din 1919, putem

observa îndepărtarea Angliei și Statelor Unite ale Americii de Franța, prin concesiile pe care acestea le-au făcut Germaniei. Criza Ruhrului este relevantă în acest sens, Aliații depărtându-se mult de ea.

Motivele Angliei, garantă a tratatelor de la Locarno, țineau de teama ca Franța să nu devină puterea continentală numărul unu a Europei, de voința ei de a coopera pentru un sistem de garanții redus pe continent și de dorința de a recâștiga rolul de arbitru între statele lui.

Acordurile de la Locarno au conferit Germaniei multe avantaje. Pactul de securitate rhenan prin care Germania, Franța și Belgia își garantau reciproc granițele realiza pentru prima dată de la terminarea războiului, egalitatea juridică și politică între primele două semnatare. Intrarea în Liga Națiunilor, cu drepturi egale a ridicat statul german la rangul de mare putere. Stresemann s-a folosit cu abilitate de acest lucru pentru a expune deschis marilor puteri dezideratul german de revizuire a tratatului versaillez. În același timp, se lichidau problemele războiului fixate de planul Dawes, reglementându-se și problema ocupației aliate în zona rhenană, desființată la scurt timp.

Un pas important în revizuirea Tratatului de la Versailles a fost obținut de către diplomația germană prin negarantarea granițelor germane orientale cu Polonia și Cehoslovacia. Acest lucru a fost punctul slab al tratatelor de la Locarno, Anglia și Franța cedând în fața presiunilor germane. Privit prin această prismă, Locarno este expresia vie a compromisului realizat acolo, de cedare a marilor puteri în fața pretențiilor teritoriale germane. Negarantarea granițelor estice germane oferea acestora posibilitatea unei expansiuni teritoriale în această parte a Europei. Ea împărțea Europa în țări a căror granițe erau asigurate de toate mijloacele posibile și state ale căror frontiere rămâneau negarantate, deci lipsite de siguranța menținerii proceselor naționale, obiective ce fuseseră realizate în timpul războiului mondial.

Salutate în 1925, drept „cheia de boltă a păcii permanente”¹, Acordurile de la Locarno au fost privite ca un început îmbucurător al apropierii dintre națiunile europene până atunci despărțite prin prevederile greu de suportat de o mare națiune precum cea germană, a tratatelor de pace din anii 1919-1920, un punct de plecare în reafirmarea solidarității europene și în geneza spiritului european².

Îmbunătățind atmosfera internațională după anul 1925, până la sfârșitul anilor '30, ele i-au acordat lui Gustav Stresemann „onoarea de a reabilita Germania, considerată ca inamic învins și dezarmată, de a o plasa pe picior de egalitate diplomatică cu celelalte națiuni”³.

Succes al politicii de conciliere inițiată de Stresemann, sub îndrumarea Marii Britanii și îmbrățișată de către Franța, prin Aristide Briand, în numele păcii și securității europene, conferința de la Locarno și-a deschis lucrările la 5 octombrie 1925.

¹ Henry Kissinger, **Diplomația**, București, Editura All, 1998, p. 249.

² George Sofronie, **Contribuțiuni juridico-diplomatice la „Problema Europei”**, în *Buletinul Academiei de Științe navale și politice*, Extras, București, 1943, p. 25.

³ **Gustav Stresemann 1878/1978**, Bonn, Inter Nationes, 1978, p. 129.

La 4 octombrie, în micul orașel situat la granița Elveției cu Italia au sosit delegațiile miniștrilor de externe ale celor șapte țări ce participau la conferință. Delegația germană număra cei mai mulți membri din totalul de 121 de persoane cât însumau cele șapte delegații împreună.

Austen Chamberlain, ministrul de externe al Marii Britanii, era însoțit de Cecil Hurst, Tomson, Selby Bennet; ministrul de externe francez, Aristide Briand venise cu Phillipe Berthelot, Alexis Léger, Henri Fromageot și René Massigli. Cancelarul german, dr. Hans Luther, era însoțit de Gustav Stresemann, dr. Gauss, Schubert, Robert Kempner. Belgia era reprezentată de către ministrul ei de externe, Émile Vandervelde. Italia participa la conferință prin Benito Mussolini și Scilioja. Reprezentanții Poloniei și Cehoslovaciei, contele Al. Skrzyński și Eduard Beneš, au sosit câteva zile mai târziu. Deși Rusia nu a participat direct la încheierea tratatelor, prin condițiile puse de către Germania la admiterea în Liga Națiunilor, efect al tratatului încheiat între ele în 1922 la Rapallo, se poate vorbi de o participare indirectă, în sensul că, tratatul menționat mai sus, de neutralitate și neagresiune a însemnat precis hotărârea Germaniei de a nu contribui la articolul 16 din Pactul Societății Națiunilor împotriva Rusiei⁴. Gustav Stesemann a ținut să menționeze în privința relațiilor cu aceasta că „Germania nu va abandona bunele relații cu Rusia dacă va semna pactul și va intra în Liga Națiunilor”⁵.

Deși Statele Unite ale Americii nu participau la această conferință, președintele Calvin Coolidge a aprobat și influențat încheierea acordurilor care completau politic planul Dawes, creând în același timp condițiile favorabile penetrației economice a Statelor Unite în Europa.

Premierul britanic, Austen Chamberlain, totodată președintele conferinței a ținut să precizeze că Germania va participa la discuții pe poziție de egalitate cu Aliații care, dorind a lăsa trecutul la o parte se gândesc numai cum viitorul poate fi făcut mai bine decât prezentul⁶. În virtutea celor declarate de reprezentantul Marii Britanii, la conferință participanții au evitat să folosească în discursurile lor termenul „aliat”, referindu-se în mod intenționat la „foști aliați” și „foști inamici”⁷.

Cu o zi înainte de semnarea documentelor, ministrul de externe al Marii Britanii declara într-un interviu „conferința a ajuns la un punct atât de înaintat, încât nici un guvern nu și-ar putea lua răspunderea în fața istoriei de a refuza să semneze acordurile intervenite.”⁸

Cel mai important document era „Pactul de securitate rhenan”, semnat de Germania, Franța, Belgia, Marea Britanie și Italia. Acest document avea 10 articole. În introducerea Pactului, cele 5 puteri semnatare își afirmau dorința de securitate și apărare, de a acorda garanții complementare tuturor Puterilor semnatare în cadrul

⁴ I. Ciupercă, **Locarno Oriental. Semnificația unui eșec (1925 – 1937)(I)**, în AIIAI, nr. XXIV, 1987, 12, p. 210.

⁵ *Adevărul*, București, an 38, (în continuare: *Adevărul...*), nr. 12840, 22 octombrie 1925.

⁶ Anna M. Cienciala, **From Versailles to Locarno**, Kansas University Press, 1984, p. 260.

⁷ L. Brașoveanu, **The Locarno Conference**, în *RRH*, tom VII, nr. 3, 1968, p. 401.

⁸ *Adevărul*, nr.12835, 16 octombrie 1925.

principiilor Societății Națiunilor și al tratatelor ce erau în vigoare între aceste Puteri⁹.

Articolul 1 consemnează garanția Angliei și Italiei oferită Franței, Germaniei și Belgiei. „Înaltele părți contractante garantează fiecare pentru sine și împreună [...], menținerea statut -quo-ului teritorial care rezultă din frontierele dintre Germania și Franța, inviolabilitatea acestor frontiere așa cum au fost stabilite prin Tratatul de la Versailles, la 28 iunie 1919, sau cum au fost stabilite în executarea acestuia, precum și respectarea prevederilor articolului 42 și 43 din menționatul tratat, referitor la zona demilitarizată”¹⁰. În articolele 42 și 43 ale Tratatului de la Versailles se preciza că, „se interzice Germaniei de a menține sau a construi fortificații, fie pe malul stâng al Rinului, fie pe malul drept, la vest de o linie trasată la cincizeci de kilometri de acest fluviu” și „întreținerea sau adunarea de forțe armate, fie cu caracter permanent, fie cu caracter temporar, precum și orice manevre militare de orice natură ar fi și menținerea oricăror mijloace materiale de mobilizare”¹¹.

În conformitate cu articolul 2 al „Pactului rhenan”, statele cu frontierele garantate, Franța și Belgia pe de o parte, Germania pe de altă parte „se obligă în mod reciproc ca în raporturile lor să nu recurgă în nici un caz la agresiune sau la cotoire și să nu recurgă la război una împotriva celeilalte.”¹² Tot aceste puteri se obligă în articolul 3 al Pactului de securitate „să rezolve pe cale pașnică toate problemele de orice natură ar fi, care le despart și care nu ar putea fi soluționate prin obișnuitele căi diplomatice”¹³.

„Pactul rhenan” prin intermediul articolului 4 făcea precizarea că, „în cazul unei încălcări evidente a articolului 2 [...] sau a nerespectării vădite a articolelor 42 și 43 din Tratatul de la Versailles de către una din Înaltele părți contractante, fiecare dintre celelalte puteri contractante se obligă de pe acum, de îndată ce se va afla că acea încălcare sau nerespectare constituie un act de neagresiune neprovocată și că sunt necesare acțiuni imediate din cauza trecerii frontierei sau a începerii acțiunilor de război sau a concentrării de forțe armate în zona demilitarizată, să acorde fără întârziere sprijinul său acelei părți față de care s-a săvârșit o astfel de încălcare sau o astfel de nerespectare”¹⁴.

În articolul 5 se face referiri la articolul 3, menționându-se că, „în cazul în care una din Puterile indicate în articolul 3 refuză să se conformeze regulilor pașnice sau să execute o hotărâre arbitrală sau să judece și va viola articolul 3 [...] sau nu va respecta articolul 42 sau 43 din Tratatul de la Versailles, ea va fi supusă aplicării prevederilor din articolul 4”¹⁵. O mențiune importantă o face articolul 6. „Dispozițiunile prezentului Tratat nu aduc nici o atingere drepturilor și obligațiilor ce decurg pentru

⁹ F.J. Berber, **Locarno. A collection of documents**, London, Edingburgh, Glasgow, William Hodge & Company L.T.D., 1936, p. 50.

¹⁰ **Ibidem**.

¹¹ Alexandru Vianu, Zorin Zamfir, Constantin Bușe, Gheorghe Bădescu, **Relații internaționale în acte și documente**, Vol. I. (1919-1939), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974, p. 27.

¹² F.J. Berber, **loc. cit.**

¹³ **Ibidem**, p. 51.

¹⁴ **Ibidem**, p. 52.

¹⁵ **Ibidem**.

Înaltele Părți contractante din Tratatul de Pace de la Versailles, precum și din convențiile complementare [...]”¹⁶.

Durata „Pactului rhenan” era nelimitată. Totuși, fiecare stat semnatar, în conformitate cu articolul 8 avea dreptul de a preaviza cu 3 luni înainte celorlalte puteri semnatare pentru denunțare și dacă printr-o majoritate de cel puțin două treimi, Consiliul Societății Națiunilor constata că Societatea Națiunilor oferă părților suficiente garanții ca să nu mai fie nevoie de pact, aceasta va lua sfârșit după un an.¹⁷ Marea Britanie, fără imperiul ei colonial, era singura care se situa în postura de garantă a Pactului. Mai mult, prevederile lui nu se impuneau asupra dominioanelor britanice sau a Indiei, acest lucru făcându-se numai cu acordurile lor (articolul 9)¹⁸.

Pactul urma să fie ratificat iar ratificările depozitate la Geneva în arhivele Ligii Națiunilor; el se va aplica după ce toate ratificările vor fi depuse și Germania va fi devenit membră a Ligii Națiunilor (articolul 10)¹⁹.

Tratatele de arbitraj încheiate între Germania și vecinele ei, Franța, Belgia, Polonia și Cehoslovacia aveau un conținut relativ asemănător. Ele prevedeau respectarea drepturilor și obligațiilor în conformitate cu Tratatul de la Versailles și intangibilitatea puterii și misiunii pașnice a Societății Națiunilor.

În Preambul erau repetate considerațiile din introducerea Pactului, precizându-se necesitatea înlăturării oricăror neînțelegeri asupra caracterului și misiunii arbitrajului între părți, respectarea drepturilor stabilite prin tratate de către internaționale, interzicerea oricărei modificări de graniță fără avizul favorabil al statului în cauză; posibilele conflicte urmau a fi aplanate de către un tribunal arbitral sau de către Curtea permanentă de justiție internațională, creată pe temeiul Pactului Societății Națiunilor. Înainte însă de aceste acțiuni, posibilul conflict trebuia supus prin acordul părților în fața unei comisii internaționale permanente ce era înființată la Locarno, intitulată Comisia permanentă de conciliațiune²⁰.

Tratatele de garanție semnate de către Franța cu aliatele ei, Polonia și Cehoslovacia, aveau un conținut identic, ele proclamând dorința semnatarilor de a evita un război și hotărârea lor de a-și garanta reciproc binefacerile angajamentelor luate printr-un tratat încheiat în cadrul Societății Națiunilor și a tratatelor anterioare între ele. Cel mai important articol al acestor tratate de garanție era primul. El preciza că, „în cazul în care Polonia (Cehoslovacia) sau Franța ar avea de suferit de pe urma nerespectării angajamentelor intervenite începând de astăzi între ele și Germania, în vederea menținerii păcii generale, Franța și reciproc Polonia (Cehoslovacia), acționând în conformitate cu articolul 16 din Pactul Ligii Națiunilor, se angajează să își acorde imediat ajutor și asistență dacă o asemenea nerespectare este însoțită de o recurgere la arme care nu va fi fost provocată.

¹⁶ **Ibidem**, p. 53.

¹⁷ **Ibidem**.

¹⁸ **Ibidem**.

¹⁹ **Ibidem**.

²⁰ Emilian Bold, **Diplomația de conferințe. Din istoria relațiilor internaționale între anii 1919-1933 și poziția României** (în continuare: **Diplomația...**), Iasi, Editura Junimea, 1991, p. 155.

În cazul în care Polonia (Cehoslovacia) sau Franța s-ar vedea atacate fără a fi provocat respectivul atac, Franța sau reciproc Polonia (Cehoslovacia), acționând în conformitate cu articolul 15, aliniatul 7 din Pactul Ligii Națiunilor, va acorda imediat ajutor și asistență”²¹.

În articolul 2 se preciza că aceste tratate nu vor afecta drepturile și obligațiile Înaltelor Părți contractante în calitate de membri ai Ligii sau vor fi interpretate ca restricționând drepturile membrilor Ligii de a acționa într-un anumit context în scopul păstrării liniștii și păcii lumii.²² Articolul 4 preciza că, aceste tratate de garanție vor fi depuse la Geneva în același timp ca și ratificarea tratatului încheiat între Germania, Franța, Belgia, Marea Britanie și Italia și ratificarea tratatelor încheiate între Germania și Polonia, respectiv Cehoslovacia, vor fi puse în aplicare în aceleași condiții stipulate și celorlalte²³.

Toate actele parafate la Locarno urmau a fi semnate în luna decembrie a aceluiași an într-un cadru solemn, în capitala Marii Britanii.

La 16 octombrie seara, cei 1500 de locuitori din Locarno se înghesuie înaintea verandelor palatului de justiție ca să îi vadă pe miniștri aliați și cel german ascultând lectura noului Pact de securitate și, apoi, semnându-l. Cancelarul Germaniei semnează primul, G. Stresemann „face o declarație întortocheată”, A. Briand „improvizează splendid”, A. Chamberlain „are lacrimi în ochi”, iar B. Mussolini, „plutind parcă în alte sfere” „nu a scos nici un cuvânt”.²⁴ Ministrul de externe german declara că „Locarno nu va fi sfârșitul, ci începutul unei perioade de încredere, de co-existență între națiuni”²⁵ iar omologul său francez, susținându-l, zicea la rândul lui că „o nouă epocă trebuie să înceapă cu Locarno, unde noi nu va trebui să muncim pentru nimic.”²⁶

Întreg orașul elvețian era cuprins de euforia evenimentului. Prezentă în calitate de ziaristă la evenimente, Geneviève Tabouis a reușit să surprindă atmosfera din seara semnării tratatelor din micul orașel elvețian. Entuziasmul era general. „De bucurie pe munți s-au aprins focuri, retrageri cu torțe străbat străzile. Se dansează, se cântă, se petrece în toate casele. Unii sunt atât de entuziasmați, că aleargă la poștă să trimită telegrame prietenilor și familiilor. Ura! Pacea este asigurată!”²⁷ Chiar și cei mai sceptici dintre diplomați se lasă antrenati în euforia generală, având în minte faptul că Germania, inamicul de ieri semnase cele opt protocoale de reconciliere.

După ce mult timp spectrul revanșei imperialismului german planase în mințile europenilor, în acea seară de 16 octombrie, toată lumea era încredințată că problema păcii fusese în sfârșit rezolvată, spectrul hidos al războiului dispărând. Șeful de cabinet al lui Aristide Briand, Alexis Léger spunea tuturor că „Franța a dobândit, în

²¹ F.J. Berber, **op.cit.**, p. 62-63.

²² **Ibidem**, p. 63.

²³ **Ibidem**.

²⁴ Geneviève Tabouis, **20 de ani de tensiune diplomatică**, București, Editura Politică, 1965, p. 39-40.

²⁵ **Gustav Stresemann...**, p. 65.

²⁶ Antonina Valentin, **Stresemann**, Paris, Editeur Ernest Flammarion, 1931, p. 181.

²⁷ Geneviève Tabouis, **op.cit.**, p. 41.

final, securitatea pe Rhin. Acum, în mod automat, forțele engleze și italiene vor veni în ajutorul Franței dacă cumva germanii își vor încălca vreodată cuvântul, de azi înainte, nici o teamă pentru viitor. N-o să mai fie război. Germania intră în Liga Națiunilor, cu toate că noi continuăm să ocupăm Rhenania!”²⁸ La rândul lui, ministrul de externe al Franței declara ziaristului german de la „Deutsche Tages Zeitung”, Feurmann, că „suntem din același partid, partidul locarnist”²⁹.

Pentru Marea Britanie, Locarno se dovedise un succes, în sensul că, restabilind raportul de forțe pe continentul european, scopul principal al politicii externe pe continent fusese atins.

Pentru Gustav Stresemann, semnarea acordurilor reprezenta un mare succes pentru politica de reconciliere pe care o inițiasă la începutul lui 1925. Mai mult decât atât, el era primul politician german care după semnarea armistițiului din 11 noiembrie 1918 reușise să redea Germaniei locul ei printre marile puteri, linia de demarcație între învinși și învingători fiind ștearsă. După criza Ruhrului, „momentul crucial al vieții sale politice”³⁰ de până atunci, semnarea tratatelor de la Locarno venea să întărească ideea că el era cel mai capabil politician pentru a ajuta Germania să-și reia locul deținut înainte de 1919. Totodată, ele reprezentau un pas important în politica de revizuire a Tratatului de la Versailles, în acest sens, Stresemann, într-un discurs susținut în cadrul delegației germane la 1-2 zile după semnarea acordurilor zicând că „reabilitarea Germaniei în fața lumii întregi este un fapt împlinit... S-a dovedit că Aliații poartă răspunderea războiului. Germania cere din nou coloniile sale și fiindcă în articolul 8 din Pactul Ligii Națiunilor este prevăzută dezarmarea marilor învingători, după ce vor fi dezarmați învinșii, Germania se va înarma dacă marii învingători nu vor dezarma”³¹.

Entuziasmul împărtășit de delegați la Locarno a fost dus și în țările lor. La fel ca și la Locarno, entuziasmul era general, considerându-se că după șapte ani de la terminarea războiului mondial, Europa putea în sfârșit să-și așeze bazele păcii pentru reconstrucție și pentru reafirmarea reală a raporturilor democratice între state. Nu aceasta era și părerea unor însemnate cercuri germane, în spatele declarațiilor și discursurilor pompoase și pacifiste, considerându-se că, actele semnate la Locarno erau bune ca bază de operații pentru câștigarea pașnică a unor noi condiții, intrarea Germaniei în Liga Națiunilor, anularea sistemului de reparații și a vinovăției în declanșarea războiului, un loc se seamă în rândul puterilor occidentale, influența asupra Europei de sud-est, refacerea sistemului colonial, dezarmarea vecinilor, recâștigarea zonei rhenane, revanșă la momentul potrivit³². În acest sens, Stresemann îi mărturisea lui Briand în 1926, cu ocazia întâlnirii lor secrete de la Thoiry că „pentru a-l face pe Hindenburg și cancelarul Luther să semneze tratatul de la Locarno, a trebuit să le garantez că acest gest de bunăvoință a Germaniei va declanșa sfârșitul

²⁸ **Ibidem**, p. 40.

²⁹ **Ibidem**, p. 42.

³⁰ Antonina Valentin, **op.cit.**, p. 105.

³¹ Geneviève Tabouis, **op.cit.**, p. 51.

³² Emilian Bold, **Diplomația...**, p. 169.

reparațiilor, sfârșitul ocupației rhenane și dezarmarea semnatarilor de la Versailles, iar în caz contrar, autorizarea automată pentru Republica de la Weimar să se înarmeze la nivelul forțelor aliate”³³.

Scoasă din conul de umbră în care intrase după 1919, Germania și-a putut recupera locul între marile puteri. Intrarea în Liga Națiunilor și ocuparea unui loc permanent în Consiliu exprima această realitate, fosta sperietoare a Europei fiind plasată pe picior de egalitate cu Franța, Anglia, Italia și Japonia. Un mare avantaj al ocupării unui loc în Consiliul Ligii era acela de a-și putea expune deschis revindicările sale teritoriale și de înarmare la care nu renunțase.

La Locarno, Gustav Stresemann își îndeplinise în cea mai mare parte obiectivele. El separase problema securității Europei estice de cea apuseană, slăbise alianța dintre francezi și polonezi, tratatul încheiat între aceștia având menirea de a ușura acceptarea de către ultimii a discriminării politice și juridice dintre granițele germane de est și de vest³⁴, obținuse interpretarea articolului 16 care satisfăcuse atât dorințele germane cât și cele rusești. Deși nu reușise să obțină evacuarea orașelor Mainz și Coblenz, a reușit în schimb să îi convingă pe Aliați să facă acest lucru în Colonia, evacuată în luna ianuarie 1926; a mai obținut modificarea regimului de ocupație în orașele rhenane.

În privința pactului de securitate rhenan, deși el era foarte nepopular în Germania tocmai pentru că garantare frontierelor vestice excludea revenirea la granițele existente în 1914 pe care majoritatea germanilor încă le considerau dreptul lor din naștere³⁵ era un succes pentru diplomația lui Stresemann, pactul excluzând posibilitatea oricărui conflict militar cu Franța în vederea recuperării Alsaciei și Lorenei.

La 10 septembrie 1926, la Geneva, în mijlocul ovațiilor tuturor delegațiilor prezente la eveniment, Germania semnând actul de aderare la Societatea Națiunilor. Acest act a încununit eforturile pe care Gustav Stresemann le depusese în vederea readucerii Germaniei în rândul marilor puteri. El a ținut să sublinieze cu această ocazie că, acest eveniment, de o mare importanță istorică demonstra mai bine decât o puteau face cuvintele sau programele, că Societatea Națiunilor era chemată să dea o nouă orientare evoluției politice a umanității³⁶. La rândul lui, A. Briand, în mijlocul emoției generale, a exclamat „Jos cu puștile, mitralierele, tunurile! Să facem loc concilierii, arbitrajului, păcii!”³⁷ Societatea Națiunilor a fost pentru diplomatul german o adevărată tribună de afirmare internațională, el devenind în curând o figură familiară în cadrul ședințelor ei.

Semnarea „Pactului rhenan” și intrarea Germaniei în Societatea Națiunilor au

³³ Geneviève Tabouis, **op.cit.**, p. 53.

³⁴ Piotr. S. Wandycz, **France and her Eastern Allies 1919-1925. French-Czechoslovak-Polish Relations from the Paris Peace Conference to Locarno**, Minneapolis, Lund Press, 19662, p. 363.

³⁵ Sally Marks, **The Illusion of Peace. International Relations in Europe 1918-1933**, Hong Kong, Macmillan Press L.T.D., 1976, p. 72.

³⁶ N.Z. Lupu, **Gustav Stresemann**, în **Diplomați iluștri**, Vol. III, București, Editura Politică, 1973, p.404

³⁷ Serge Bernstein, Pierre Milza, **Istoria Europei. Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)**, Vol. 5, Iași, Editura Institutul European, 1998, p. 56.

avut importante repercusiuni asupra evoluției relațiilor dintre Germania și U.R.S.S. Guvernul sovietic, observator atent al evoluției Germaniei în raportul acesteia cu puterile occidentale a căutat să preîntâmpine atragerea sub orice formă a Germaniei într-o posibilă acțiune antisovietică; se avea în vedere orientarea anumitor cercuri politice occidentale care socoteau că, acordurile de Locarno și primirea Germaniei în Societatea Națiunilor o vor îndepărta de Rusia, făcând-o să renunțe la cele însemnate în tratatul încheiat între ele la Rapallo. Pe acest fond, se înscrie vizita pe care comisarul pentru afaceri străine al U.R.S.S., Cicerin a întreprins-o la Berlin la sfârșitul lunii septembrie 1925. Pentru Germania și interesele ei, angajarea într-o politică împotriva Rusiei, în condițiile în care ea nu se consolidase suficient și nici nu putea fi considerată o mare putere ca înaintea războiului mondial, era plină de riscuri. În acest sens, Stresemann scria fostului prinț al coroanei germane că problema alegerii între est și vest nu reiese ca rezultat al aderării noastre la Ligă, o asemenea alegere putând fi făcută doar atunci când ai în spatele tău o forță militară³⁸. Deși înainte de conferința de la Locarno, ministrul de externe german s-a ferit să facă vreun pas în relația cu Rusia, de teama unui posibil eșec al demersului diplomatic întreprins în concilierea cu puterile occidentale, la 24 aprilie 1926, după eșuarea primei încercări de intrare a Germaniei în Societatea Națiunilor la sesiunea din martie 1926, Germania va semna la Berlin tratatul de neutralitate și neagresiune cu sovieticii prin care, cele două părți se obligau ca, în caz de atac asupra uneia din părți, cealaltă să își păstreze o atitudine pașnică. Ele se obligau să nu intre în nici o combinație politică sau boicot economic îndreptat împotriva celeilalte. Important de subliniat este faptul că Berlinul și Moscova erau unite în ostilitatea față de Polonia. După Locarno, capitalul american a intrat masiv în Germania, accelerând modernizarea industriei sale. Comisia Militară Interaliată de Control, creată pentru dezarmarea Germaniei a fost desființată în 1927, funcțiile ei fiind preluate de către Liga Națiunilor. Aceasta nu a avut însă nici un mijloc de verificare a modului cum erau respectate clauzele de dezarmare.

La nivelul relațiilor dintre puterile occidentale, Locarno a reflectat schimbările care au avut loc în echilibrul forțelor între Marea Britanie și Franța, cele mai puternice țări capitaliste din Europa la acea vreme; acordurile încheiate au sancționat importanța pe care prima o câștigase pe socoteala celei de-a doua. Locarno a mai însemnat eșecul încercării franceze de a rezolva problema securității franceze printr-o alianță franco-belgiano-engleză împotriva germanilor, lucru de care Parisul era foarte conștient. Diplomazia engleză, prin Locarno a dat o lovitură puternică sistemului Franței de alianțe militare; fiind convinse de eficiența săracă a alianței cu Franța, Cehoslovacia și Polonia au început să-și orienteze și mai mult politica lor externă către cea engleză. Departe de a liniști contradicțiile britanico-franceze, Locarno le-a agravat³⁹.

Istoricul Sally Marks spunea că „spiritul de la Locarno este o operă prea fragilă pentru a clădi o pace durabilă. De fapt, adevăratul spirit la Locarno, în dosul fațadei de prietenie publică a fost acela al unei înverșunate confruntări între o Franță temătoare, având alături nefericitele țări est-europene care încercau să-și ascundă

³⁸ Stephen J. Lee, **The Weimar Republic**, London and New York, Routledge, 1998, p. 87.

³⁹ L. Brașoveanu, **op.cit.**, p. 409-410.

umilința și panica și o Germanie plină de resentimente, cerând în favoarea ei tot mai multe modificări în balanța puterii. Fețele personalităților publice erau încă senine și zâmbitoare dar europenii de rând nu știau ce conflicte de interese existau în spatele ușilor închise. Fața văzută a conferinței de la Locarno și toate tratatele semnate au creat o iluzie de pace iar oamenii de rând s-au bucurat. Toți acei ani interbelici au fost anii cei mai buni dar nu este mai puțin adevărat că ei au fost anii unei iluzii⁴⁰.

Bunăvoința de care au dat dovadă la Locarno puterile occidentale în fața cererilor germane în privința granițelor estice a fost privită ca o invitație la acțiuni revizioniste în Europa, dirguitoarii politici germani neezitând să prezinte acest pact doar ca o etapă spre schimbarea stărilor de lucru consacrate prin dictatul de la Versailles⁴¹. În compromisul dintre marile puteri, bazat pe concesiile făcute militarismului și revanșismului german în răsărit rezidă una din sursele principale ale evoluției negative a situației internaționale în perioada ce a urmat, soldată cu apariția succesivă a unor focare de război și în cele din urmă cu declanșarea unei noi conflagrații mondiale⁴².

La 7 martie 1936, Adolf Hitler, încălcând acordurile de la Locarno intra în zona demilitarizată rhenană, reușind prin forță să realizeze ceea ce Stresemann nu făcuse prin mijloace diplomatice. Prin reocuparea zonei demilitarizate, puterile locarniene au fost puse în fața unui fapt împlinit. Actul de la 7 martie, considerat de cecurile naziste drept un act de eliberare a avut o semnificație politică și una de utilitate practică; din punct de vedere politic, Germania cu armata ei s-a considerat puternică pentru a repudia angajamentele diplomatice care o jenau, ea realizând ultima operațiune pregătitoare declanșării războiului⁴³. Deși trupele germane aveau ordin să se retragă la cea mai mică împotrivire a trupelor franceze, aceasta nu s-a produs. După cum nota și Geneviève Tabouis, „viitorul avea să ne dovedească că dintre toate slăbiciunile noastre intelectuale și morale dintre cele două războaie mondiale, aceasta a fost cea mai gravă. Guvernul francez, lăsându-l pe Hitler să ocupe Rhenania îl autoriza să construiască linia Siegfried, o adevărată cortină între Franța și Europa. În sfârșit, dintre toate slăbiciunile noastre, aceasta a fost cea mai de neiertat căci dacă am fi reacționat în Rhenania, Germania, nefiind pregătită pentru război, desigur că ar fi renunțat la ocupație iar retragerea ar fi fost fatală pentru prestigiul ei și chiar neîndoielnic, pentru regimul hitlerist”⁴⁴.

Deși „a marcat preludiul celui de-al doilea război mondial”⁴⁵, Pactul de la Locarno își are meritele sale. El a îmbunătățit atmosfera internațională în perioada interbelică, după 1925. Lui i se datorează în cea mai mare măsură, normalizarea situației internaționale a Germaniei, includerea ei în Societatea Națiunilor, ceea ce

⁴⁰ Marks Sally, **op. cit.**, p. 74.

⁴¹ Gheorghe Matei, **Dezarmarea în contextul problemei internaționale și atitudinea României (1919-1934)**, București, Editura Academiei, 1971, p. 40-41.

⁴² **Ibidem**, p. 39-40.

⁴³ Em. Bold, I. Ciupercă, **Ascensiunea nazismului (1919-1936). Cum a fost posibil?**, Iași, Editura Junimea, 1995, p. 258.

⁴⁴ Geneviève Tabouis, **op.cit.**, p. 289.

⁴⁵ A.J.P.Taylor, **Originile celui de-al doilea război mondial**, Iași, Editura Polirom, 1999, p. 53.

creat condiții pentru refacerea poziției economice și politice. Deși Gustav Stresemann era un naționalist înfocat, ce a militat pentru desființarea Tratatului de la Versailles el a realizat avantajul unei colaborări cu puterile occidentale, fiind de acord să conlucreze cu Austen Chamberlain și Austen Briand în cadrul Ligii Națiunilor. Stresemann s-a dovedit de neînlocuit, Germania neavând alt lider care să posedă o subtilitate comparabilă. Reabilitarea Germaniei și pacificarea Europei la Locarno s-a datorat în mare parte, încrederii pe care puterile occidentale au avut-o în personalitatea lui.